

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Дриголь Олександри Олександрівни на тему:
«Державна політика щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Реалії сьогодення вимагають рішучих кроків щодо прийняття концептуальних, креативних, термінових рішень для подолання викликів та перешкод, що загрожують крокуванню української держави в європейське, демократичне, незалежне майбутнє. Складні умови формування та реалізації державної політики у всіх сферах управління є викликом, що постає перед всіма фахівцями в кожній галуззі знань. Проте, такі тенденції, які спостерігаються зараз в освітній галуззі (освітня реформа, що триває; війна, яка є причиною зменшення номінальної кількості здобувачів освіти всіх рівнів; створення безбар'єрного освітнього середовища як кроку до європеїзації та підвищення якості освітніх послуг, тощо) вимагають забезпечення підготовки професіоналів нового покоління. Безумовно, заклади вищої освіти – це базовий компонент механізму держави, що націлений на результативність кадрового професійного потенціалу країни. Заклади вищої освіти є не лише центрами наукових досліджень, а й осередками формування майбутнього покоління лідерів. Вони забезпечують передачу знань та формування цінностей, які необхідні для успішного розвитку країни. Проте, будь-які порушення високих стандартів чесності в діяльності таких установ може мати значний вплив на майбутній прогрес суспільства. Вже з самого початку формування особистості молодих людей, це є ключовим моментом у навчанні цінностей доброчесності та відповідальності. Будь-які прояви корупції можуть підривати цей процес. Негативні наслідки корупції відчутні і тривалі: вони впливають на якість та доступність освітніх послуг, підривають довіру громадян до них і відображаються на результатах навчання, що має серйозний вплив на соціальний та економічний прогрес. У сфері професійного становлення, недотримання встановлених норм, правил, заборон та обмежень, стандартів та вимог може мати серйозні наслідки для загального блага суспільства в цілому, проте й

безпосередньо здоров'я та безпеки, оскільки непрофесійні працівники, викладачі та інші фахівці можуть отримувати несправедливі кваліфікаційні документи. Якщо рівень корупції в сфері вищої освіти зростає, це обумовлено викликає серйозну тривогу у суспільстві, оскільки ця проблема може мати негативний вплив на його функціонування.

Тому **актуальним науковим завданням** є дослідження державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти. Отже, вибір дисертанткою теми наукового дослідження є цілком виправданим, а своєчасність роботи не викликає сумніву, адже її мета полягає в теоретичному та практичному обґрунтуванні державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти, реалізація якої забезпечує позитивну динаміку процесу підвищення якості професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Аналіз зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Слід зазначити, що дисертація є складовою частиною наукової теми кафедри науково-дослідної теми кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара “Модернізація національного підходу до вирішення проблем правового захисту людини і суспільства у контексті сучасних глобальних викликів” (номер державної реєстрації 0122U001409) та ґрунтується на положеннях Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р, Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженої Указом Президента України від 30 вересня 2020 р. № 722/2019, Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення. Обґрунтування теми дисертації, її мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження. Вивчення змісту матеріалів дисертації та публікацій за темою дисертації Олександри Дриголь дає підстави стверджувати про достатній правовий аналіз виконаного дослідження, обґрунтованість наукових положень, висновків і

рекомендацій щодо комплексного дослідження державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти. Здобувач приділила належну увагу механізмам формування державної політики України щодо запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти та визначила чинники їх низької ефективності. Запропонувала у висновках узагальнити корупційні ризики у сфері вищої освіти, що дасть підстави стверджувати про розширення основних факторів, які сприяють виникненню та реалізації корупційних ризиків в освіті. Аналізуючи теоретичну і практичну частини дослідження, яке стосується контролю за корупцією у вищій освіті та її впливу на державну політику, важливо враховувати складність завдань, що вирішуються, а також вміст та значущість основних положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, які були висунуті автором даної наукової праці. Його дослідження може внести значний внесок у галузь адміністративних наук.

Структура дисертації є системною, що свідчить про науково-виважений підхід до вирішення поставлених завдань і забезпечує досягнення мети дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і двох додатків. Загальний обсяг роботи складає 188 сторінок друкованого тексту: 187 сторінок основного тексту, списку використаних джерел із 158 найменувань.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і основні задачі дисертаційного дослідження, визначено наукову новизну роботи і практичне значення отриманих результатів, описано методи, які були використані у дослідженнях і особистий внесок здобувача.

У *першому розділі «Теоретико-історичні та порівняльно-правові засади формування державної політики України щодо запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти»* досліджено засади формування державної політики щодо запобігання і протидії проявам корупції в сучасній Україні у наукових дослідженнях, зазначені історико-теоретичні засади формування та реалізації механізму державної антикорупційної політики та проаналізовано нормативно-правове регулювання державної політики України щодо запобігання і протидії

проявам корупції у сфері вищої освіти. Автором сформульовано авторське узагальнене визначання корупції у сфері вищої освіти.

У другому розділі **«Заходи щодо запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти як напрям державної політики України»** проаналізовані організаційно-правові засади запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти, автор проводить дослідження щодо міжнародного досвіду у здійсненні заходів щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти та визначає шляхи вдосконалення боротьби з корупцією у сфері вищої освіти в Україні.

У третьому розділі **«Форми правового регулювання антикорупційної державної політики у сфері вищої освіти (на прикладі юридичної освіти в контексті Євроінтеграції)»** розглянуто форми правового регулювання в Україні на прикладі правничих шкіл розвинутих країн. Досліджено та наведено приклади розвитку та удосконалення правового регулювання юридичної освіти у Європейському Союзі.

Висновки за результатами виконання дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну та практичну цінність проведених досліджень.

Список використаних джерел свідчить про те, що під час роботи було проаналізовано сучасні результати наукових досліджень.

Дисертація є завершеною науковою працею, а її оформлення відповідає встановленим вимогам МОН України.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Даючи оцінку дисертації в цілому, можна констатувати, що автор досягла поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому та методологічному рівні. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, які покладаються в основу оцінки наукових досліджень. Так, вивчення та аналіз положення дисертації Дріголь О.О. показують, що здобувач дотримується нормативних вимог і рекомендацій щодо підготовки кандидатських дисертацій, використовує сучасні методології та методи наукового дослідження під час підготовки теоретичного, нормативного та

емпіричного матеріалу, використовує відповідний науковий інструментарій і досліджує практику застосування адміністративного та галузевого законодавства.

Зміст дисертаційної праці та публікацій здобувача вказує на вироблення у нього засад наукової компетентності, здатності використовувати методи наукового пізнання та робити самостійні висновки при вирішенні завдань юридичної науки.

Вивчення змісту наукової праці Дриголь О.О. показує, що здобувачем стосовно мети, об'єкта, предмета та задач дослідження методологічною основою обрано сучасні загальні та спеціальні методи наукового дослідження.

Метою дослідження дисертантка вбачає розкриття сутності державної політики щодо запобігання та протидії корупції в сфері вищої освіти на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел; виявлення корупційних ризиків та визначення шляхів їх подолання.

Для досягнення поставленої мети дисертантом були правильно сформульовані та послідовно вирішені *завдання*, а саме: здійснено структурно-дефінітивний аналіз засад формування державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти та сформулювати авторське узагальнене визначення корупції у сфері вищої освіти, а також визначити її основні ознаки; досліджено історичну ретроспективу механізму становлення та формування державної політики України щодо запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти та визначити чинники їх низької ефективності; визначено та узагальнено максимальні корупційні ризики корупції у сфері вищої освіти, що обумовлюють стратегічно негативні наслідки для освітньої системи України в цілому; досліджено та визначено з пропозицією імплементації в національне законодавство України позитивного та прийнятного досвіду зарубіжних країн щодо запобігання і протидії корупції у сфері вищої освіти; досліджено та виокремлено корупційні ризики в механізмі державної політики України щодо запобігання і протидії корупції у сфері вищої освіти; запропоновано шляхи вдосконалення подолання корупційних ризиків у сфері освіти у післявоєнний період; висвітлено статусні та функціональні характеристики вищої освіти населення (на прикладі юридичної освіти); визначено та обґрунтовано як перейняття

європейського досвіду боротьби з корупцією впливає на розвиток вищої освіти в Україні(на прикладі юридичної освіти).

Об'єкт та предмет дисертантом визначені правильно та співвідносяться з метою і завданнями дослідження, про що свідчить подана робота.

Методологічною основою дисертації є сукупність сучасних загальних та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом, що надає можливість досліджувати порушені питання в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Загальнонаукові та конкретно-наукові методи, що були застосовано у процесі пізнання державної політики в сфері боротьби з корупцією в сфері вищої освіти, дали змогу Дриголь О. О. логічно і системно побудувати дослідження та структурувати висновки і пропозиції щодо вдосконалення норм законодавства в сфері запобігання корупції та вищої освіти.

Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях вітчизняної та іноземної правової доктрини, положеннях суміжних дисциплін. Авторські думки, висновки, пропозиції підтверджуються фактами, критичним аналізом чинного законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями вчених (С. 30, 38, 58, 61 дисертації).

За визначеною темою дисертації О. Дриголь опрацьована достатня кількість джерел (158 найменувань), серед них: монографії, колективні праці, дисертації, автореферати дисертацій, збірники статей, наукові статті, нормативно-правові акти, архівні документи, історичні джерела. При цьому авторка не обмежилась працями лише з адміністративного права. При розгляді багатьох питань нею була використана філософська, загальнотеоретична та спеціальна література з філософії права, публічного врядування, кримінології, психології, соціології, Європейського права, тощо. Дисертантка висвітлила позиції як вітчизняних, так і зарубіжних вчених щодо теоретичних та прикладних проблем запобігання корупції в освітньому середовищі, при цьому проаналізувала ступінь їх аргументованості, надала свої доводи щодо підтримки чи спростування окремих поглядів інших авторів (С. 62, 81, 103, 111 дисертації).

Підґрунтя авторського підходу до обґрунтування неефективності сучасної

політики щодо запобігання корупції в сфері вищої освіти є вагома емпірична база дослідження. Так, правильно і в достатній мірі здобувач оперує емпіричними даними, яку становлять відомості, що містяться на офіційних електронних веб-сайтах суб'єктів публічної адміністрації України, а також політико-правова публіцистика, довідкові видання та статистичні матеріали, результати анкетування студентів за тематикою дослідження. Значний обсяг застосування та підтвердження результатів дослідження емпіричними даними заслуговують на позитивну оцінку як сильну сторону наукового дослідження.

Особливої уваги заслуговує правовий аналіз процедури оцінки корупційних ризиків у досліджуваній сфері (розділ 2 роботи), яким приділено істотну увагу в науковій роботі Дриголь О. О. Такий підхід став фундаментом для формування обґрунтованих пропозицій для вдосконалення боротьби з корупцією у сфері вищої освіти в Україні.

Науково-практичний інтерес представляє сформульовані дисертанткою форми правового регулювання антикорупційної державної політики у сфері вищої освіти на прикладі юридичної освіти в контексті євроінтеграції. Авторка, як досвідчений практик та фахівець, наводить слушні пропозиції щодо комбінації позитивної юридичної практики боротьби з корупцією в освітній сфері, враховуючи українську ментальність та сучасні тенденції євроінтеграції нашої держави в контексті освітньої реформи (розділ 3 дисертації).

Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними, тобто такими, що відповідають реальній дійсності. Дисертантка продемонструвала коректність при використанні фундаментальних наук у вирішенні прикладних проблем.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високий, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно.

Ознайомившись із положеннями, висновками та рекомендаціями, які репрезентують наукову новизну дослідження засвідчую, що вони є об'єктивно необхідними і вирішують актуальне наукове завдання у сфері державної політики

щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти. Запропоновані новації достатньо обґрунтовані автором.

Найбільш істотними результатами дослідження, що відображають його новизну і визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблематики, є, зокрема, такі положення, висновки та пропозиції: *вперше*: визначено розуміння корупції у сфері вищої освіти як систематично надмірної впливовості та використання становища в освітній галузі для отримання неправомірних переваг, отримання особистої вигоди або підтримки певного руху чи партії за рахунок порушення законів та процедур, вимушеної підпорядкованості або викладання неправдивої інформації; окреслено найпоширеніші корупційні ризики у вищій освіті у період воєнного стану та запропоновано шляхи подолання корупції у післявоєнний період відбудови; представлено методику кількісного визначення якості освітньої послуги як ступеня реалізації освітнього потенціалу студента в закладі вищої освіти. Дисертанткою *удосконалено* способи впровадження європейських законів у контексті процесу європейської інтеграції; отримано об'єктивні дані про якість освіти в більшості правничих шкіл України, засновані на результатах стандартизованих оцінок освіти; проаналізовано конкретні характеристики контрольних тестів з огляду на їхню передбачувану цінність для успішного здобуття вищої юридичної освіти.

Основним науковим досягненням авторства важливих фактів і пропозицій для покращення правничої науки. Фронтальне вивчення освітнього процесу використовується для збору інформації. Це включає постановку діагностичних завдань для отримання систематизованої інформації, класифікацію отриманих даних для підготовки до вирішення завдань та визначення діагностичного рівня, оцінку зовнішніх характеристик освітнього процесу та аналіз їх впливу, інтерпретацію отриманої інформації та створення гіпотез про те, як зовнішні прояви, пов'язані з внутрішніми, змістом процесу. кодування даних для використання в діагностичних цілях. Алгоритм призначений для прогнозування майбутнього розвитку освітнього процесу з урахуванням поточних тенденцій, планування дій для реалізації

діагностичних даних у моніторингу освітнього процесу та спонукає до творчості, відповідає відповідям і вдосконалення окремих операцій.

Загальні висновки дисертації є основними результатами дослідження, а також пропозиції щодо нового науково-прикладного завдання, яке аналізує механізми формування державної політики, ризику та методи боротьби. Авторка визначила корупцію у вищій освіті та її особливості; причини неефективності заходів протидії корупції; фактори, що сприяють корупції в освіті, і виділила певні ризики; пропонує впровадити закордонний досвід у законодавство України для боротьби з корупцією в сфері освіти. Така модернізація має на меті підготувати кваліфікованих спеціалістів, які є конкурентоспроможними на міжнародному ринку та готові до постійного розвитку.

Значущість дисертації для науки та практики. Оцінка дисертаційної роботи О. О. Дриголь, опубліковані нею праці, результати впровадження її теоретичних досягнень у дозволяє стверджувати, що приріст наукових знань у даному випадку є очевидним, а **внесок у правову науку істотним**. У дисертації запропоновано та обґрунтовано ряд нових понять і концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають науково-теоретичне та практичне значення для пізнання державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти.

Загалом, зміст дисертації, аналіз доктринальних та нормативних положень, сформульовані в роботі теоретичні висновки й практичні рекомендації носять обґрунтований характер, оскільки базуються на дослідженні міждисциплінарного теоретичного матеріалу, а також значної емпіричної бази.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження та їх основні положення і висновки викладені автором у дисертаційному дослідженні відображено у 15 наукових публікаціях, серед яких три наукові статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також 10 тез міжнародних науково-практичних конференцій, 1 міжнародній статті та підрозділу монографії.

Вивчення дисертації показує *апробацію* основних положень дисертації, теоретичних та практичних висновків і рекомендацій, які були оприлюднені та обговорені у виступах дисертанта на: засіданнях кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також оприлюднені на міжнародних конференціях, зокрема: Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції” (Харків, 17 лютого 2023 р.), “Національна парадигма правового розвитку сучасної України” (Дніпро, 18 травня 2023 р.), “Вітчизняний парламентаризм: сучасні виміри Гідності та Свободи українського народу” (Київ, 23 листоп. 2022 р.), “Незалежність України: сучасна доктрина і практика публічного управління” (Київ, 22 серп. 2022 р.), “Шевченківська весна —2022: Публічне управління та державна служба” (Київ, 19 квітня 2022 року), “Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права” (7-8 жовтня 2022 р) м. Дніпро, “Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права” (8-9 жовтня 2021 року) м. Дніпро, “Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права” (9-10 жовтня 2020 р.), м. Дніпро, “Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права” (29-30 листопада 2018 року) м. Дніпро.

Вивчення дисертації Дриголь О.О. дає підстави для висновку про *ідентичність їх змісту* та основних положень.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні. Порушення і академічної доброчесності не виявлено.

Віддаючи належне обґрунтованості положень, що відображають наукову новизну одержаних результатів та виносяться О. О. Дриголь на захист, вважаю, що окремі положення дисертації викликають зауваження, які потребують уточнень або додаткової аргументації та необхідність звернути

увагу на деякі спірні положення, що дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. У другому розділі дисертаційного дослідження в підрозділі 2.3. авторка презентує заходи щодо запобігання і протидії проявам корупції у сфері вищої освіти як напрям державної політики України. На наш погляд, у розробленій автором моделі логічно було більш розширено продемонструвати використані засоби діагностики проблем подолання корупції у вищій освіті. Широка емпірична база, що є сильною стороною наукової роботи, потребує більшого акценту.

На наш погляд, враховуючи результати дослідження, якість роботи значно б виграла, якщо б автор більш глибоко розкрила засоби діагностики корупційних ризиків під час публічного захисту.

2. Запровадження в Україні державних стандартів вищої освіти та визначення в них форм атестації потребують, безсумнівно, ретельного вивчення на предмет корупційних ризиків в даному аспекті. Вважаємо, що дисертантка мала б розкрити можливий корупційний вплив новацій щодо ЄДКІ на поставлену проблему в цілому.

Роз'яснення щодо зазначених питань бажано дати під час публічного захисту.

3. Повномасштабне вторгнення, окупація частини територій нашої держави, збільшення ВПО та виїзд за кордон абітурієнтів та/або студентів обумовили внесення змін щодо процедур вступу до ЗВО – впровадження НМТ на заміну ЗНО, ЄВІ та ЄФВВ. Цікавою вбачається позиція авторки щодо цих процесів та їх вплив на формування державної політики щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти.

У зв'язку із цим, хотілося б почути відповідь на поставлене питання під час захисту.

Загалом, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, оскільки більшість із них належить до спірних та дискусійних питань які, як правило, не торкаються основних, концептуальних положень дисертації, або ж мають рекомендаційний характер.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертації, висновків та пропозицій, опублікованих праць її автора дає підстави для висновку, що рецензована дисертація є завершеною,

логічною, структурованою кваліфікаційною науковою працею; самостійно виконаним дослідженням, що ґрунтується на визнаній методології; виконана у повній відповідності вимог для такої категорії наукових робіт та має вагоме теоретичне та прикладне значення, вирішує нове наукове завдання і заслуговує позитивної оцінки та відповідає спеціальності 081 Право.

ВИСНОВОК

Дисертація «Державна політика щодо боротьби з корупцією у сфері вищої освіти» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Дриголь Олександра Олександрівна** заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензент:

Доцент кафедри адміністративного і кримінального права
юридичного факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара
кандидат юридичних наук, доцент

Олена ЛАХОВА

Підпис к.ю.н, доцента Лахової О.В.

«ЗАСВІДЧУЮ»

Вчений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

« ____ » _____ 2024 р.

Тетяна ХОДАНЕН